Tartu linn orduajal.

O. Freymuth.

Tartu kuni sakslaste ilmumiseni. Tartu astub ajalukku 1030. aastal, nii siis umbes ühe ja kolmveerand aastasaja võrra enne Riia, esimese saksa linna asutamist Baltimaal. Sel aastal katkestatakse järsult läbikäimine eestlaste ja venelaste vahel, mis, otsustades Vene kroonikate järele, polnud tolle ajani tumestatud ühegi sõjakäigu läbi. Lakooniliselt märgivad vene kroonikad ühtlaselt 6538. aasta kohta Bütsantsi ajaarve järele (järjelikult, täpsalt võttes, 1. III. 1030. a. — 28. II. 1031. a.): „Sel aastal läks Jaroslav sõjakäigule tšuudide vastu, võitis nad ära ja asutas Jurjevi linna, oma nime järele.“ Ristimisel oli ta võtnud omale nimeks Juri. Selle sõjakäigu põhjused jäävad selgusetuks. On avaldatud arvamist, et vahest võitlesid eestlased 1021. a. ühes Polotski vürstiga Novgorodi vastu; siis oleks kõnesolev sõjakäik olnud kättemaksu-sõjakäiguks. Teiselt poolt on väljendust leidnud oletus, et eestlased, tundes oma vabaduse kitsendamist Jaroslavi liidust Rootsiga, ühinesid viimaste vastase, Taani- ning Inglismaa kuninga Knut'iga. Siiski pole jõutud kaugemale oletusist. Kuidas lugu ka oli, igatahes polnud mõjuvõimu laiendamine, eriti just Läänemere suunas, edasipüüdjale ning auahnele vürstile sugugi mitte ebasoovitav; nii võeti ette sõjaretk eestlaste vastu ja asutati, peale ugalaste allaheitmist, toetuspunktina äravõidetud maal linnus (kants) Jurjev, strateegiliselt erakordselt soodus, veeteed kaudu hõlpsasti saavutatav, ainuke kõrgem koht tol korral veel Pärnuni kasutatava veetee ääres, looduslikult otsekui loodud edaspidiste ettevõtete baasiks. Silmanähtavalt oli venelaste võimuvalitsus mõeldud kestvana ja Tartu pidi seda kestvust kindlustama.

Lahtiseks peab jääma küsimus, kas siin juba varemalt oli seisnud eestlaste linnus. Otsustades eriti erakordselt soodsate pinnatingimuste järele tohiks seda tõenäoliseks pidada. Ometi võis see vaevalt olla mingisuguseks tähtsaks kindlustatud kohaks, kuna Vene kroonikad, mis venelaste hilisemate sõjakäikude kirjeldamisel suuremalt jaolt kaunis täpsalt ära märgivad võidetud kohad nende tõlgenimedega, ei nimeta siin midagi — asjaolu, mis sel puhul tundub üllatavana, kui siin oleks olnud mingi suurem maalinn, mis oleks saanud aluseks uuele kindlustusele. Peale selle peab arvesse võtma, et oletatavad Tartu ümbrusega seotud rahvajutud on nooremate luuletajate kujutluspildid, mis ei põhjene mingisuguseil traditsioonel, kuna vana-aegsed allikad ei anna Tartule mingit erilist tähtsust.

Venelaste valitsemine ei kestnud mitte kaua. 1060. a. sügisel tegi Isjaslav, Jaroslavi poeg, katse laiendada valitsuspiirkonda läände. Tema asus sõjakäigule sossoolide[1]) (Vene kroonikais ссолы ehk съсолы ehk сосолы) maale, keda ikka veel

1) Sossoolidena on mõeldud kas sakallased või saarlased, mis ajaloolasilt veel lõplikult kindlaks tegemata.